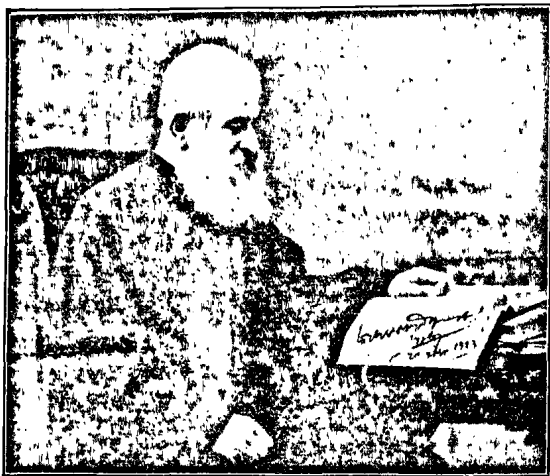

Նղիշէ Արք. Դուրեան

ՀՈՎՈՒՍԱԿԱՆ ՍՐԻՆՊ

(Դուրեան Սրբ. Թորոնտոյի առիթ)

Կէս դարու ճգնող երկունքէն յետոյ, «մենաւոր խոկումն ու շունչն անհունին», հովերու քողով ծրարուած՝ կը պարզուին, կը ծաւալին բանաստեղծի տեսիլները, զրագէտի խորհուրդները և ուսուցիչին յոյսերը. և ահա Դուրեան Սրբազան կ'ասուի տեղանայ մեր գրական երկնքին վրայ։

Նրա փայլը շատ զունալից է, նման Հայաստանի գարուններուն, ու շողերը աւանդան՝ թափանցիկ բեկրեկումներով։

Սրբազանի հոգւոյն մէջ տոչորտուղ ձէթն հղաւ մաքուր ազգասիրութիւնը, որ իրեն տուաւ թրիմեան Հայրիկի ճարաստումը, բանաստեղծական շնորհքով զեղուն, և արեւելեան լուսնի մը բակով ջրջանակուած, ուր ամէն հայ անխտիր կարող էր գտնել հիացմունքի և յարգանքի առարկայ։

Ոչ ինչ այլ բան արժանի պիտի ըլլար Դուրեանը անմահացնել, եթէ գրականութիւն և ազգասիրութիւն, Մխիթարայ սրբագործած դարերէն յետոյ, անոր հոգին չզարդարէին, և այն ատեն յորելեան ու հանդէս տոգոյն վերջալոյսի մը տպաւորութիւնը պիտի թողնէին հեռաւորներու և մերձաւորներու վրայ։

Բայց ահա Վոսիկորի ափունքներուն վրայ, ալիքներու քնարածայն օրօրներու մէջ, կազմուեցաւ անոր հոգեկան ամբողջութիւնը, այնտեղ կարծես Փիղիասի արունետը թրեղեղացած կոհակներէն կերտեց պարթէ և հասակով յուշարձան մը, Որ փէոս տուաւ զալարուող քնարը, Հոմերոս շընչեց աստուածային արունետի հոգին։ Սակայն հայրենի գեփիւռն էր որ կը խա-

դար անոր լարերուն վրայ, այն ջերմա-սիրտ հովիվը, որ կ'անցնէր անապատն ու ամայութիւնը և կը խառնուէր Նազովրեց-ւոյն խարտեաշ խոպոպի ճնեքուն, Գեթսե-մանիի վարդերուն, Մարիամի համոյրնե-րուն:

Այսպէս Դուրեան՝ Դուրեանի արշալոյ-սէն ճառագայթ մը խելով փութաց իր արեմուտքը հրդեհել:

Ու կարծես կայծակ մ'ըլլար այդ ճա-ճանքը, որ վառեց կամարածիզ այն ուղին ուսկից անցաւ բանաստեղծը: Այդ Մեսրո-պի հոգւոյն շունչն էր, մեր սրբացած Այր-ուքենն էր, դարձած գեղարուեստի ձուլա-րանին մէջ, օծուած ապագայի տեսլիքով որ վարդապետին տուաւ երիտասարդ հաւատը մը, անզուսպ խանդ մը, աննկուն հոգի մը: Այդ օրէն զրականութիւն և դպրոց եղան Սրբազանին ճանչցած աշխարհը: Նա առաւելապէս սրիցք մանուկներու դպրոցը ուսուցչական բարձր և ազնուա-կան նուիրումով:

Ժամեր, օրեր, տարիներ սահեցան, սա-կայն վարդապետը, Սրբազանը և Պատ-րիարքը որպէս վաղեմի զինուոր մը՝ անշարժ և անապատ մնաց իր նուիրական պարտա-կանութեան սեմին վրայ: Դեռ այսօր իսկ իր սիրելի դասարանին մէջն է, կանգնած հայրենական յուզումով և հոգածութեամբ, մանուկներու զխուռն վերեւ, մտադիր և զուարթերես, զգածուած հոգիով կ'ունկըն-դըէ անոնց հեշտալուր թոթովանքները, ինչպէս անծերանալի վերջալոյս մը որ կ'ունկնդրէ բնութեան զարթումը:

Սրբազանը ոչ այնքան միտքը գեղեցկին զօդելու աշխատանքը կը թափէր, որքան շունչ կու տար մանրոպեան տառերուն, ու-րոնք իրել կենդանի բարբառներ՝ թեկեր ա-ռած կը թռչէին շրթունքէ շրթունք, սրտէ սիրտ, որպէս ազգային հաւատամբ, յու-սուրբի պէս հայը հայուն կապելու մո-գութեան արուեստով:

Դուրեանի դպրոցը անհորիզոն աշխարհ մ'էր և ոչ քառակուսի պատ մը, և ոչ զրքի մը էջերը իր ծովածաւալ գիտութեան սահ-մանը խրաքանչիւր հայու սիրտն ու միտքը

եղաւ իր սիրած դասարանը, աջալուրջ հսկումով հետեեցաւ ամէն մէկ գաղթական հայու քայներուն, ուր իր ձայնը չհասաւ՝ քնարի թեկերը խօսեցուց, ուր իր անձը չկար՝ գիրքը հասցուց: Կէս դարու շրջա-նին իր տիրական և պատկանելի գործու-նէութիւնը իր անձին սերտօրէն կապեց բո-վանդակ ազգը: Բնական էր նաև որ իր Բրեքեանին ձայնն ալ ունենար մի խոր և կենդանի արձագանգ հայ սրտերու մէջ:

Թէպէտ օտարութիւն և տառապանք և սև օրեր մեզմէ խլեցին ուրախութեան ամէն հաճոյց, սակայն հոգիով զբաւէր, արուեստի բնագլուխ ծնած հայը, նորէն յուզուեցաւ իր հոգւոյն խորը, զգաց մի խուլ և անսովոր ցնցում, կարծես այնտեղ կանգ-նեցան Արտաշատի և Ունիի երջանիկ օրերը. նա մի երիտասարդի հասուն խանդով հրա-պարակ նետուեցաւ, իր սրտի բարախումը հովին տուաւ, հովը ալիքին, ալիքն ա-ռաւ ու տարաւ աշխարհի ամենախուլ ան-կիւնն ալ՝ ուր ապահովաբար մի հայ պիտի գտնուէր. ահա վաղուց սրտերու մէջ ծած-կուած հիացումի բոցը՝ յիսուն տարի կոշ-կոճուած ալեւորի հանդէպ բռնկեցուց թերթ ու լրագիր:

Այս ժողովրդական հիացումին արտաքին երեսն էր. այն՝ ինչ որ Սրբազանի դրա-կան և ներքին արժէքը կը կազմէ, այդ կարելի չէ խանդերով ու ճառերով չա-փել:

Թանգավառութիւն և յուզում ուշ թէ շուտ կը մարին, ինչպէս ամէն փառքերով ծնած քաջալոյս՝ վերջալոյսի մը մահ-ելիցն է: Այն՝ որ Դուրեանին պիտի տայ անմահութեան հոգի, պիտի կանգնէ հայ սրտերու մէջ անեղծանելի յուշարձանը, առ այժմ անոր Հովուական սրինգն է:

Մի ամենանուրբ, ամենազնիւ և ամե-նափափուկ ստեղծագործում, եզական և միակը մեր զրական սրտազրութեանց մէջ: Իր ամբողջական քնքշութիւնը, աննշան կ'ընէ եթէ կան ինչ ինչ թերութիւններ և յաճախակի հակադրութիւններ: Այն եղաւ Դուրեանի արդիւնքը որ հիմադիր եղաւ կրօնաշունչ և ինքնատիպ բանաստեղծու-

Թեան մը, աշխարհաբարի մէջ, տալով աւարտուն գործ մը. ու շատեր՝ մանաւանդ իր աշակերտներէն, փորձեցին նոյն աւրուեստը և լուկ ձեռի մէջ մնացին, առանց թոճիչքի, առանց ինքնաբերութեամբ աւրուեստի:

Անոր սրինգի ձայնը Յորդանանի աւփունքներէն կու գայ խառնուած անապատի տաքուկ հովին: Եւ սրնգի հոգեշունչ կու հակները աղօթքի պէս անոյշ են, աղբիւրի պէս կարկաչուն, զարնան պէս գունալից: «Դարիւ դարիւ» կու գան ու կը բախին իմ սրտին, քո սրտին, բոլոր քնարերգու սրտերուն, մոլորեալ զեփիւտի մը հեշտութեամբ:

Եւ երբ անցնին սոյլերը հեշտին, ու պահիկ մ'անոր գեղգեղանքը լուէ, սիրտդ կ'երգէ տակաւին երգ մը որ քեզ համար ալ գաղտնիք է, խորհուրդ է, բայց անոյշ և ընտանի. որ զոյն ունի, բոյր ունի, կարծես նարդոս—քրքումով շաղուած կը տարածուի շրթներուդ վրայ, հոգիիդ վրայ. այժմ դուն ես Հովուական սրինգը որ կ'երգես մի հոգեկան կախարդանքով:

Եւ հաւանքին աշխարհիդ անհորիզոն երկնքին մէջ կը վերածնի, խորհրդաւոր գուշակի կերպարանքով, ալեւոր հովիւ մը եղէգնեայ ոստոտ ցուպը ձեռին, սպիտակ և երջանիկ հօտը ոտքերուն տակ փռուած, Յորդանանէն կ'անցնի դէպ ի Սաղէմ, դէպ ի Գեթսեմանի, դէպ ի Էմմաուս...:

Յուշիկ յուշիկ կը քալէ, սիւզի պէս կ'անցնի. հարաւէն կու գայ, արմաւենի. ներու տակէն կու գայ, մասունք դարձած սրինգը մատներու արանքին, և անոր աւկերէն երգը կը ծորի, և անոր աչքերէն արցունք կը հոսի:

Նրա հրաբոյր սրինգը կտրուած էր Գեթսեմանիի մէջ անթուական ժամանակներէն ահող մի սպիտակ վարդենիէ. որուն համար կ'ըսեն թէ վարդ ունի ամառ ձմեռ, ճիւղեր ունի զմրուեստի նման, տերեւներ ունի խարտեալ վարսերէ հիւսուած, արեւուն տակ սաթի նման լոյս կը ծորէ, լուսինին տակ մոմի պէս կը դեղնի: Ու կ'ըսեն թէ այդ վարդը պիտի ապրի մինչև աշխարհի վերջը, որովհետև ծլած է Սաղաղենացիին արցունքներէն, երբ Չատիկի արշալոյսին յուսահատ կու լար:

Այդպէս պիտի մնայ և Դուրեանի Սրինգը, որովհետև ինքն էլ արբեցած է այդ արցունքի աղբիւրէն. ինքն ալ փնտռած է դրախտի մէջը քալող Աստուածը, ինքն ալ երգած է Բեթղեհէմէն մինչև Համարձում տանող ողբերգական խորհուրդը: Ու գորովին խառնած գեղեցկին շպարը հոգեղէն վէրքին՝ երգի բախսանը, ամէն առաւօտ թարմացած ձայնը, երկնքէն իյնող շողերու նման մարմին առնելով ամպերու ցողէն տարագիր կու գայ հովերու թեկին Հովուական սրինգը սեղանիս վրան: Անոր էջերուն մէջ կը նայիմ ինչպէս զուարթ արշալոյսի, անոնք կը խորունկնան իբրև մոռածումի երկինքներ, իմ հոգիս ալ կը խորասուզի լայն ու մաքուր էջերուն մէջ: Այնտեղ կը զգամ բուրումն անմահութեան աներևոյթ և սակայն շօշափելի. այստեղ ուրեմն անմահութեան աղբիւր կայ, ուսկից կ'արբենամ ես, կ'արբենաւ դու:

Անոր ական ալ ուրեմն անմահ է և անմահ պիտի մնայ:

Հ. Վ. ՅՈՎԱՆՆԵՍԻԱՆ